

NOTA A LLUNA D'ESTIU
I ALTRES COMENTARIS SOBRE LA POESIA DE
JORDI PÀMIAS

*Converso con el hombre que siempre va conmigo
—quien habla solo espera hablar a Dios un día:—
mi soliloquio es plática con este buen amigo
que me enseñó el secreto de la filantropía.*

ANTONIO MACHADO

Hem triat aquests versos d'Antonio Machado, poeta molt admirat i estimat per Jordi Pàmias,¹ com a epígraf al present article sobre la seva poesia perquè creiem que sintetitzen prou bé alguns dels principals trets caractereològics (humanitat, senzillesa i generositat) i poètics (musicalitat, contenció, rigor i lirisme) del nostre autor. La poesia de Pàmias, d'un humanisme i d'un vitalisme sempre amables i mesurats (com els de Machado, amb qui també comparteix la reflexió de caire existencial i l'ús del paisatge com a correlat objectiu), neix fonamentalment d'un irrenunciable compromís amb un mateix (Narcís i l'altre) i amb l'art; un compromís d'exigència i d'autenticitat alhora vitals i poètiques. Jordi Pàmias, com Goethe, o com el mateix Maragall (un dels seus més importants referents de joventut), parteix sempre de l'indissociable lligam entre art i vida: la poesia s'alimenta de la vida i, alhora, en paga els deutes amb els seus dons de música i sentit.²

1. «És possible que, sense oblidar l'admiració que sento per García Lorca o Cernuda, l'autor que més m'hagi influït entre els castellans i amb qui em sento més identificat sigui Antonio Machado: per la seva poesia tan continguda, tan sòbria, amb l'ús de símbols més o menys universals.» («Entrevista», dins *Urc. Monogràfic Jordi Pàmias*, núm. 14 (1999), p. 16)

2. Tot i l'assumpció resignada de la veritat que conté la sentència clàssica *ars longa, vita brevis*: «L'amic i jo sabem que l'art és ample, / com un riu sense gual, i

És a dir, el nostre poeta, tal i com afirmava Rainer M. Rilke en els seus *Sonets a Orfeu*, també creu que «Sols en la terra la cançó / santifica i celebra». Així és: una bona part de la poesia de Jordi Pàmias, fill de Guissona i segarrenç de soca-rel, és sobretot un càntic de celebració, poema-cant terral, lloança admirativa i sensual del paisatge i de les coses, de les seves meravelles i dels seus misteris, i, doncs, per extensió, lloança de la vida. La musicalitat, per tant, i la cançó, són inherents al vers pamiasià. I fins i tot quan els poemes transiten per uns àmbits més interiors o metafísics, la música i el ritme també hi són presents d'una manera inexcusable.

Però la poesia és, també i molt especialment, a la manera ribiana –o vinyoliana–, espai privilegiat per a la reflexió i el pensament: àmbit d'indagació i de coneixement sobre un mateix (sobre el sentit de l'existència) i sobre el món. Poema-cant, sí, però també i sobretot, poema-sentit. «La poesia és joc, però també foc», ens deia Riba, i aquests dos mateixos components els trobem també clarament enviscerats en la poesia de Jordi Pàmias

Al meu entendre, la poesia no és altra cosa que creació de llenguatge, combinació insòlita de mots—que no té res a veure amb el parlar col·loquial, amb la prosa diària de la vida.— Les imatges s'encadenen d'una manera sorprenent, original, i el ritme contribueix a donar unitat al poema.

Joiosa i trèmula, aparentment simple, la poesia és un diamant de moltes cares —una realitat molt complexa— que, d'u-

---

que la vida / mai no l'abastarà.» («Música», d'*Àmfora grega*). Vegeu també, per altra banda, l'entrevista amb Jordi Capdevila (dins *Urc. Monogràfic Jordi Pàmias, kop. Cit.*, p. 7-16), on el poeta afirma: «Tota poesia, d'una banda, és un producte verbal i, de l'altra, és el fruit de l'experiència vital del poeta. No podem separar una cosa de l'altra. No podem fer una poesia al marge de la vida, sinó que, encara que sigui moltes vegades un aparent joc de paraules, queda un rerafons viscut. Per tant, crec que la poesia, a banda de ser un objecte autònom de llenguatge, ha de reflectir la vida del poeta; però no pel que fa als aspectes anecdòtics personals, sinó de manera que qualsevol lector s'hi pugui identificar.» (p. 12)

*na manera o altra, reflecteix la misteriosa ambigüitat dels somnis.*³

Hi ha poetes permanentment temptats per un afany constant d'experimentació o per una quimèrica recerca de la radical originalitat. Pàmias, certament, no és d'aquests. La seva poesia, que defuig excessos i virtuosismes, s'ha arrelat sempre en la pròpia tradició⁴ i ha romàs fidel a uns principis poètics, de base simbolista i postsimbolista, que s'assenten sobre una confiança plena en les potencialitats «evocadores» del llenguatge i sobre un ús exigent i rigorós, sempre molt contingut, dels mots de la tribu. No hi ha, doncs, en la seva obra, ni sobtades flamarades ni altibaixos remarcables. No hi ha, tampoc, buida pirotècnia verbal ni subversió. És una obra sostinguda, equilibrada, molt unitària i coherent, densa i compacta, que evoluciona sempre, progressivament i sense interrupcions, cap a un major grau de perfecció i plenitud, d'essencialitat poètica, en definitiva.

Un dels nostres escassos *maiores*.

Jordi Pàmias (Guissona, 1938) es va donar a conèixer públicament amb el llibre de poemes *La meva casa* (Barcelona: Les Quatre Estacions, 1972. Premi Joan Salvat-Papasseit de 1969) i d'aleshores

3. La cita correspon a la nota de presentació de l'autor (una mena de poètica personal,) a la seva selecció de poemes dins l'antologia *Escriptors lleidatans contemporanis. Primera antologia*, Barcelona: Edicions Robrenyo, 1979, p. 72. Pàmias sempre ha estat fidel als principis lírics expressats en aquest text.

4. En la línia de tradició dels clàssics (fonamentalment: Lull, March, Verdguer, Maragall, Carner, Riba, Espriu i Vinyoli). La poesia de Pàmias evolucionarà, en general, al marge de modes i tendències, excepció feta, potser, de la seva aproximació, però discreta i moderada, al realisme social (a *memoria d'un temps empresonat*, per exemple) i al formalisme (a *Clam de la neu* i *Flauta del sol*, sobretot) propis de les dècades dels seixanta i setanta (és a dir, en els anys, precisament, de formació i consolidació de la seva veu poètica).

ençà ha publicat un total de disset poemaris, a més d'una peça teatral de gran lirisme (*Camí de mort*, Barcelona: Edicions 62, 1979) i dues obres de caire més, diguem-ne, assagístic: *Quaderns de tres estius* (Barcelona: Laia, 1986) i *Joan Barceló. Obra i retrat* (Menàrguens: Ajuntament de Menàrguens, 1990.)⁵ Una trajectòria literària, doncs, constant i sostinguda, bàsicament concentrada en la lírica, reconeguda a través de múltiples premis i que ha assolit, sobretot en els darrers anys, un grau de solidesa i gravetat molt remarcables.

El conjunt de l'obra lírica de Pàmias ha estat aplegada, fins al moment, en tres volums d'obra poètica completa. El primer d'aquests volums, *El foc a la teulada* (Barcelona: Llibres del Mall, 1982), aplega els seus, diguem, *juvenilia*: *Ofrena de l'hora grisa*, *La meva casa* (1972) i *Cansada veu*.⁶ És a dir, el conjunt de poemes escrits, bàsicament, entre 1963 i 1972 (moment de publicació del seu primer llibre). El segon volum d'obra poètica completa, *La nit en el record* (Barcelona: Llibres del Mall, 1986), aplega la seva producció lírica corresponent a la dècada dels anys setanta: *Memòria d'un*

5. També incloem aquí, lògicament, els reculls poètics apareguts dins els volums d'obra poètica però que no han estat publicats mai com a volums solts: *Cansada veu* (edició revisada del recull de 1974 *Fantasia per a ús de la gent sàvia i altres poemes*), *Memòria d'un temps empresonat* i *Clam de la neu*. A aquesta llista caldria afegir-hi, encara, com a mínim, un altre poemari inèdit, *Retaula d'ombres* (que inicialment havia estat concebut com a conformador de la trilogia que aplegaria també *Fuga del mil·lenni* i *Narcís i l'altre*), i l'edició completa i revisada (tasca en què actualment treballa Pàmias) del seu primer llibre de poemes, *Ofrena a mitja veu*, escrit entre 1963 i 1964. Una part important dels poemes d'aqueix llibre, però, ja han estat reelaborats i publicats –de forma parcial–, en dues ocasions: *Ofrena de l'hora grisa* (1982: primera revisió) i *Entre el record i el somni* (1992: segona revisió).

6. Aquest primer volum d'obra poètica completa inclou també els sis poemes de l'obra teatral *Camí de mort* (1979). Pel que fa a *Ofrena de l'hora grisa*, vegeu: Xavier Macià, «Notes per a l'estudi sobre el procés de revisió en l'obra poètica de Jordi Pàmias», *Urc. Monogràfic Jordi Pàmias, op. cit.* p. 32-40. Quant al poemari *Cansada veu*, és, de fet, una nova edició revisada del recull publicat el 1974 amb el títol *Fantasia per a ús de la gent sàvia i d'altres poemes* (Barcelona: Les Quatre Estacions).

temps empresonat (1973), *Cançons de la nit benigna* (1980 [1975]), *Clam de la neu* (1977) i *Flauta del sol* (1979 [1978]). En general, i tot i que la veu poètica pamiàsiana ja ha arribat al seu grau de maduresa (sobretot a *Clam de la neu* i *Flauta del sol*, finalista i guanyador del Premi Carles Riba de 1977 i 1978, respectivament), els volums d'aquests anys traeixen encara, potser, una certa indefinició pel que fa al to i a l'execució del poema. La veu poemàtica de Pàmias, diguem que s'està conformant encara, depurant-se cada cop més, exercitant-se i assajant fórmules expressives, preparant-se, en definitiva, per al seu esclat altíssim en els llibres que vindran en les dècades següents.

Però hem hagut d'esperar divuit anys perquè els lectors poguéssim veure aplegat un nou recull (però no l'últim) de poesia completa de l'autor: *Lluna d'estiu. Obra poètica, III* (Lleida: Pagès editors, 2004).⁷ Aquest volum inclou els quatre poemaris escrits per Pàmias durant la dècada dels vuitanta: *Lluna d'estiu* (1985), *Àmfora grega* (1985), *El camí de Ponent* (1990) i *L'alegria velada* (1992). Quatre volums de gran poesia, de la més gran que es publica en aqueix moment en el nostre país, però que potser va passar, llavors, massa desapercebuda a la crítica i als lectors.

Després d'aquest importantíssim cicle líric major dels vuitanta, Pàmias entrarà en un període, el corresponent a la dècada dels noranta, d'un cert *impasse* o replantejament poeticocreatiu. En rigor, durant aquests anys l'autor no publica cap nou lliurament poètic, però escriu, en canvi, un llibre de relats i la seva primera novel·la (tots dos textos, inèdits fins ara). Per altra banda, es dedica intensament a la reescriptura i revisió de material poètic antic, tasca que es traduirà en l'edició de dos reculls lírics: *Entre el record i el somni* (1992, però

7. En aquest nostre país les edicions de poesia completa són molt necessàries per poder valorar amb justícia l'obra dels nostres autors. Normalment, acostuma a ser l'única manera de poder llegir –i tenir– sencer un poeta, ja que les edicions de poesia circulen –quan efectivament circulen– molt poc i malament. Hem de celebrar, en aquest sentit, la imminent reedició (a editorial Pagès) del primer i segon volums d'obra poètica completa de l'autor, actualment del tot introbables.

que, de fet, és una reedició revisada d'*Ofrena de l' hora grisa*) i *La plana verda* (1994).⁸

Ja en la primera dècada del nou mil·lenni, Jordi Pàmias ha donat fins ara a la llum tres nous volums de poesia, tots tres molt importants i molt celebrats per la crítica: *Fuga del mil·lenni* (2000), *Narcís i l'altre* (2001) i *Terra cansada* (2004). Aquests volums se'ns apareixen, cadascun d'ells, com a culminació o màxima fita de tres de les principals línies poètiques pamiasianes: a) *Fuga del mil·lenni*: la poesia de sentiments col·lectius i de compromís del poeta amb el seu temps (i també hi hem d'incloure els volums *Cansada veu* i *Memòria d'un temps empresonat*); b) *Terra cansada*: la poesia més, diguem-ne, de tirada popular i de «celebració» (i que connecta, doncs, directament, amb obres com *Cançons de la nit benigna* o *La plana verda*); i, finalment c) *Narcís i l'altre*: la poesia de més ambició formal i de to més greu, i també la més remarcable i característica del poeta; és a dir, la poesia de caire més introspectiu i líric, una poesia que gira al voltant, bàsicament, d'una doble reflexió existencial i poètica. Una reflexió que es desplegarà, sobretot a partir dels anys vuitanta, en el que en podríem dir una doble deriva mitologicoreligiosa –primer tot just insinuada i posteriorment explicitada de forma clara. (És la mateixa línia de què participen, també, i no ens ha de sorprendre, els llibres centrals del poeta: *Clam de la neu*, *Flauta del sol*, *Lluna d'estiu*, *Àmfora grega*, *El camí de Ponent* i *L'alegria velada*).⁹

8. Per a una primera aproximació a aquest darrer volum, vegeu el meu text «La plana verda de Jordi Pàmias», publicat com a pròleg al llibre: Jordi Pàmias, *La plana verda*, Lleida: Pagès editors, 1994, p. 9-15.

9. Cal dir que sobretot en aquests darrers reculls del poeta, aquestes tres línies esmentades s'entrellacen i es fonen naturalment, sense que s'hi pugui establir una divisòria clara. Per altra banda, cal apuntar que per sota d'aquestes grans línies poètiques generals, circula a més transversalment per tots els llibres i en tots els poemes una triple i molt precisa construcció mítica personal (fonament de tot l'imaginari poètic pamiasià): 1) el mite de la infantesa i del seu corresponent triangle identitari (jo-casa-paisatge); 2) el mite de la joia de l'amor –en el doble vessant humà i transcendent– i del sentiment d'amistat com a elements salvífics i com a conformadors de sentit davant el *non-sens* del món i de l'existència; i 3) la sacralit-

Jordi Pàmias, que es troba en ple exercici poètic i que segurament encara ens reserva nous materials, és, a hores d'ara, un dels nostres més grans poetes i un dels nostres escassos *maiores*. Aquest fet és evident per a tots els poetes i lectors de l'àmbit ponentí.¹⁰ No sé, però, si la seva persona i la seva obra, malgrat els reconeixements obtinguts, tenen la mateixa consideració en el conjunt de l'àmbit lingüístic.

Nota a *Lluna d'estiu*

Hi ha, com a mínim, dos tipus molt concrets de poetes segons la forma en què decideixen aplegar i publicar la seva obra poètica: els qui ho fan proposant una nova lectura de la pròpia obra (i el cas paradigmàtic, entre nosaltres, seria el de Josep Carner amb el seu volum *Poesies*), i els qui ho fan des de la més estricta fidelitat al moviment de l'obra i al seu procés evolutiu concret (com és el cas de Joan Vinyoli o de Salvador Espriu). Jordi Pàmias, en general, ha optat per aquest últim model: els tres reculls d'obra poètica completa que fins ara ha publicat s'articulen, doncs, segons una agrupació alhora cronològica (per data d'escriptura) i periòdica (conforme a les diferents etapes creatives i als conseqüents cicles lírics). Hi introdueix, però, com si també volgués fer part del primer model de poeta esmentat, una velada proposta de relectura a partir de la tria del títol dels volums: *El foc a la teulada* (amb evident referència al pes que hi té el mite de la infantesa i el món familiar) i *La nit en el record* (que ens remet –o potser caldria dir que ens suggereix– d'una banda, a una realitat íntima i alhora col·lectiva, vivència personal vs. «temps empre-

---

zació del record i la memòria com a materials elementals i imprescindibles del treball poètic que, precisament, té com a funció primera la materialització lírica de tota l'emotivitat preservada per ells i a través d'ells.

10. Pàmias és en aquest moment, per a la tradició literària local, el referent indiscutible i el digne hereu del més gran poeta que han donat aquestes terres: Màrius Torres.

sonat», i, d'una altra, a una afirmació sobre el poder evocador de la memòria i de la poesia).

El darrer recull d'obra completa publicat per Pàmias, *Lluna d'estiu. Obra poètica III*, és fidel al mateix tipus d'agrupació cronològica i periòdica dels aplecs anteriors, però sembla trencar aquesta tendència del poeta a suggerir a través del títol una determinada articulació temàtica o tonal. *Lluna d'estiu. Obra poètica III*, de fet, pren el títol d'un dels volums aplegats en el recull, concretament el primer (i, doncs, el més antic), que, per altra banda, és també el que, en cert sentit, suposa un retorn al moment fundacional del poeta i el que, alhora, fa també de pont entre el cicle líric immediatament anterior i el que amb ell s'inaugura.¹¹ El volum, a més, i també és una novetat, ve acompanyat d'una breu nota introductòria de l'autor (escrita en tercera persona i, doncs, evidenciant la separació entre home i poeta), en què aquest traça les línies bàsiques de lectura de cadascun dels llibres que s'hi recullen i en què aprofita també per donar una visió personal sobre la seva producció poètica:

Com a resum, podem dir que l'obra de Jordi Pàmias durant la dècada dels vuitanta es caracteritza pel to sobri, contingut: una mirada interior, amb pocs artificis –però, sovint, amb un referent simbòlic. Predomina la delicadesa de l'evocació, per damunt del joc purament formal. De tant en tant, apareixen trets de la poesia popular, com ara el recurs a la rima assonant. També cal remarcar la recreació de mites i la

11. «*Lluna d'estiu* [és una] obra depurada, intimista, amb moltes referències a la casa pairal, en la vila de Guissona. Recorda, fins a cert punt, el primer llibre publicat per l'autor: *La meua casa* (1972)» (Jordi Pàmias, «Nota introductòria», *Lluna d'estiu. Obra poètica III*, op. cit., p. 7) Vegeu, per altra banda, la lectura que en fa Jaume Pont en el seu pròleg al volum: «*Lluna d'estiu* segueix perseverant en els centres d'interès d'aquesta mirada interior oberta amb l'escriptura de *Flauta del sol*. Malgrat aquesta intensificació temàtica, el to i el perfil estilístic han canviat substancialment. [...] El poeta ha decidit de sotmetre el seu llenguatge a la prova d'una ascési implacable.» (Recollit a *Lluna d'estiu, Obra poètica III*, op. cit., pp. 11-12)

*presència de l'element religiós –sobretot a l'últim llibre, on es detecta la influència de Mircea Eliade.*¹²

Els quatre llibres aplegats a *Lluna d'estiu. Obra poètica III* són tots molt remarcables i reeixits, el millor de la poesia de Pàmias fins a aqueix moment. És l'obra del Pàmias madur, amb veu pròpia, consolidada i segura, destre en l'ofici i que ha fixat ja, definitivament, l'essencial del seu imaginari poètic personal.

Però tot i la semblança de to i d'actitud poètica en el conjunt dels poemaris, la veritat és que aquests s'articulen a manera d'un doble díptic temàtic i formal. D'una banda, hi trobem els reculls *Lluna d'estiu* i *El camí de Ponent*, dos llibres que reconstrueixen líricament el periple personal, vital i poètic, de l'autor, amb moltes referències als elements domèstics i familiars (persones i sobretot objectes: la mare, el pare, el balcó, el rellotge, la taula, el llibre...) i amb nombroses referències paisatgístiques («Ocells», «Baladres» «La neu», «Crepuscle», «Pas dels núvols»...) És, aquesta, una poesia de to elegíac i intimista, en què la consciència del pas del temps i, consegüentment, l'experiència personal i la reflexió sobre la memòria (evocació d'un passat carregat d'emotivitat) i la poesia (com a confort, recer, companyia, resposta o màgic joc de mot que transparenta) hi ocupen un lloc molt central:

I quan s'esfuma el breu record, i mostra
l'infant, altra vegada, el seu perfil borrós,
El poder del llenguatge salvaguarda
el temps recuperat i fixa, amb mots
duradors, el vaivé de la memòria.
(«Memòria», d'*El Camí de Ponent*)

Col·locacionats els dos volums, hom s'adona que formen certament un contínuum, o, millor encara, una anella indissociable: *El camí de*

12. Vegeu, Jordi Pàmias, «Nota introductòria», *op. cit.*

Ponent és en certa manera la culminació final del camí encetat a *Lluna d'estiu* i, per tant, no ha d'estranyar que l'organització dels poemes, el seu to, els seus referents i la seva temàtica (i, en alguns casos, fins els seus títols) siguin els mateixos; només que ara, en el darrer volum publicat, *El camí de Ponent*, aquests elements s'hi troben manifestament més depurats, més reeixidament formalitzats i delimitats amb una més gran precisió.

Ben diferent és, però, el cas de l'altre díptic poètic format pels volums *Àmfora grega* i *L'alegria velada*. Aquí sí que hi ha una equilibrada complementació temàtica i formal, però que deriva en dos vessants prou diferents (pagà –en el sentit clàssic– un i religiós l'altre) d'un mateix plantejament d'ordre existencial i, doncs, de qüestionament sobre el sentit de la vida i de consciència d'indigència davant la mort i el més enllà. És lògic que davant d'aquests greus temes, la reflexió sobre l'essència i la funció de la poesia, amb l'orfisme i el narcisisme de fons, hi sigui present de forma més o menys explícita (sobretot a *Àmfora grega*) i, alhora també, que els poemes es plantegin fonamentalment com a diàleg amb un mateix i amb altres veus (sobretot a *L'alegria velada*: Déu, Dionís, Jonàs, Buda...)

No crec que sigui arriscat de dir, per acabar aquesta breu nota, que les dues línies que hem apuntat en aquests quatre llibres tenen la seva continuïtat i compleció corresponent en dos dels reculls més importants de l'autor publicats en els primers anys d'aquest mil·lenni. D'una banda, és evident que *Narcís i l'altre* (2001) enllaça directament, i té el seu fonament, en el díptic *Àmfora grega* (1985)/*L'alegria velada* (1992). I, de l'altra banda, *Terra cansada* (2004) és un esglaió més –no sé si definitiu, però en tot cas molt brillant– en una línia molt propera a la dels llibres *Lluna d'estiu* (1985) i *El camí de Ponent* (1990). Cosa que confirma, en darrera instància, la profunda unitat i coherència de tot el conjunt de l'obra de Jordi Pàmias i, també, el seu grau de compromís, rigor i extrema exigència.

XAVIER MACIÀ